

Art Romànic

Unes escenes nadalenques del Beatus de Girona

per Ramon Vall i Rimblas

En el segle IXè tingué un gran predicament un llibre escrit per un monjo de Lièbana, anomenat Beatus, venerat com a sant, que conté uns comentaris a l'Apocalipsi de sant Joan. Es coneix genèricament amb el nom de Beatus. D'aquest llibre se'n feren moltes còpies que es repartiren per tot el món. A Catalunya se n'han conservat dos exemplars: un a la Seu d'Urgell i un altre a Girona. Són uns llibres profusament il·lustrats, dintre de l'estil mossàrab, que més endavant influïren en moltes obres romàniques.

En alguns d'aquests llibres, el text del comentari de l'Apocalipsi va precedir per la genealogia de Jesucrist. El de Girona n'és un: en ell s'acaba la genealogia amb la representació del naixement de Jesús i dels fets que al seu entorn s'originaren.

El Beatus que es conserva a la catedral de Girona fou copiat per un tal Emeteri i il·lustrat per una monja anomenada Ende l'any 975, probablement a Astúries. És una obra totalment mossàrab i, com veurem, amb unes característiques temàtiques que seria molt interessant estudiar, en ordre a un coneixement més profund de l'origen i de la font d'inspiració on pouà el monjo astur per la redacció de la seva obra; que a primera vista sembla estar molt emparentada amb la cultura copto-hel·lenística.

Després de la genealogia, com ja hem dit, al foli 15 concretament, hi han representades dues escenes en una mateixa il·lustració: l'Anunciació i el Naixement. A la part esquerra hi veiem l'arcàngel Gabriel que transmet el missatge a santa Maria. El Naixement ocupa la meitat dreta del gravat: sant Josep, assegut en un setial elevat, vetlla l'Infant que està recolzat en un pessebre. També li fan companyia un ase i un bou. La Mare de Déu no hi és. El pessebre no és pròpiament cap menjadora, sinó que és un suport d'obra que vol representar un temple: té l'aspecte d'una basílica de tres naus; s'hi veu la basílica inferior (com a Sant Martí del Canigó, diríem) i la superior, sobre la qual reposa Jesús. Aquesta forma de representar el naixement té un acusat sentit teològic i recorda el caràcter pasqual de tota la vida de Jesús, des de la seva naixença fins a la seva passió, ja que, de fet, l'Infant està estès sobre un altar -representat per la basílica- disposat a ésser-hi immolat. I fruit

del seu sacrifici en serà la renovació del llinatge humà, tant el poble escollit com els gentils, representats aquí pels dos animals; cosa que dóna a entendre la llegenda que hi ha sobre el pessebre: "Al pessebre del Senyor es renovellen el bou i

l'ase". Aquesta disposició del pessebre en forma de basílica o d'altar, deformada certament, però essencialment igual, la trobarem més endavant en alguns capitells romànics. És curiosa també l'absència de Maria i la presència important de sant

Col·labora

BANC

Josep, com dona a entendre el tamany de la seva figura; i la seva posició, que sembla estar vetllant, amatent, per tal de que tot s'esdevingui tal com està previst. Prefiguració del paper de patró de l'Església que, temps a venir, s'assignarà el patriarcat. Sembla que fou l'església copta la que al segle VIIIè començà a venerar sant Josep, establint una festa al seu honor el dia 20 de juliol.

A l'envers d'aquest mateix foli 15 hi

ha la continuació de les escenes de la natiuitat del Senyor. Consta de tres registres: al superior hi veiem l'adoració dels reis; els dos de sota corresponen a la persecució d'Herodes. Els reis de l'adoració van tocats amb un gorro frigi; són joves, imberbes; i amb gran respecte, sostenen, cobertes les mans, les arquetes amb els dons de l'oferta. Damunt de cada rei hi ha escrit el seu nom: Melchior el primer; els altres dos duen uns noms difícils de llegir,

Augustus i Alassara, tal volta; ni Gaspar ni Baltasar. Presideix l'escena una estrella de vuit puntes, símbol de la renovació de la Humanitat, segons explica sant Agustí: "les notes musicals són set, amb la vuitena comença un nou to; tal com la setmana es regenera al vuitè dia".

Al registre central hi veiem una escena que sembla provenir d'una tradició copta. Diu aquesta tradició que Herodes perseguí personalment la Sagrada Família, la qual, quan fou encalçada, es lliurà miraculosament de la seva insídia. L'escena és curiosíssima: mentre la Mare de Déu té una mà alçada, en actitud orant, sant Josep, que sosté un llibre, sembla que ens beneeixi; un àngel amb un braç sosté l'Infant i amb l'altre el protegeix d'Herodes que, muntat a cavall, l'escomet amb la llança. Hi llegim: "On Herodes trobà a Crist i a la seva Mare i a Josep i a l'Àngel del Senyor quan fugien a Egipte". Heu's aquí, però, que s'esdevé el miracle, tal com continuem llegint: "On Herodes reculà amb el seu cavall i aquest li colpejà la cuixa". Així, al peu de l'animal hi veiem el mateix Herodes, ferit per una guitza de la bèstia, en una superposició d'imatges molt corrent en les representacions medievals.

Al darrer registre hi trobem novament Herodes, malferit pel cop del cavall, ajacat al llit i assistit pels seus cortesans que li ofereixen una poma pel seu mal.

Són curiosos i inciten a un estudi seriós aquests dos fets que fan suposar una relació amb la cultura copta: la versió llegendària de la persecució personal d'Herodes amb el seu desenllaç miraculós. I la preeminència de sant Josep en una època tant primitiva quant a la seva devoció, que també apareix en l'escena de la fugida a Egipte: Josep no és el pobre fuster amb un farcell a l'esquena, sinó que, assenyalat amb un nimbe crucífer i en actitud de beneir-nos, ens recorda el seu homònim quan, venut pels seus germans, s'exilià també a Egipte per salvar, finalment, el seu poble. Precisament enguany que el Sant Pare ens ha proposat a meditació la figura de sant Josep, creiem escaient aquesta representació nadalenca d'ara fa mil anys, en la que ell hi té un paper tant rellevant. A part que de la mateixa manera, doncs, que vetllava l'acompliment de les promeses que s'esperaven del Crist Infant ajegut al pessebre, vetlli l'acompliment de la salvació que tenim promesa. I la seva benedicció ens en sigui ferma. Com volen ser-ho també aquestes pobres estrenes amb què l'autor us felicita en aquest dies.